

Populärvetenskaplig sammanfattning – Vårdnadsöverflyttning för barn och unga i familjehem

Therése Wissö, Ingrid Höjer och Helena Johansson

Den sociala barnavården har sedan 1980 vägletts av en familjestödsprincip vars primära fokus är att ge föräldrar stöd så att de själva kan utöva omsorg om barnen. Principen bygger på en idé att långvarig separation mellan biologiska föräldrar och deras barn ska undvikas och att barn mår bäst av att växa upp tillsammans med sin ursprungsfamilj. Trots denna intention finns situationer när behandlande och stödjande insatser inte anses vara tillräckliga och då socialnämnden beslutar att barnet ska vårdas i familjehem. 2014 fick nästan 30 000 barn i Sverige samhällsvård med stöd av Socialtjänstlagen (SoL) eller Lagen om vård av unga /LVU) och den vanligaste placeringsformen är familjehem (Socialstyrelsen, 2015). Utgångspunkten vid de flesta placeringarna är att barnet senare ska kunna återförenas med sina biologiska föräldrar och placeringen i familjehemmet är således en temporär lösning.

Det verkar råda en omfattande osäkerhet inom landets socialtjänster om hur man ska hantera kravet på att vårdnadsöverflyttning ska övervägas när ett barn har varit placerat tre år. I en enkät riktad till samtliga landets kommuner, genomförd av Barnombudsmannen (BO 2011) framkom att knappt en tredjedel av socialnämnderna har direktiv om när och hur vårdnadsöverflyttningar skall övervägas. Samtidigt kan vi konstatera att det saknas systematiserad kunskap och forskning om barns och ungdomars erfarenheter av vårdnadsöverflyttning, och vilka konsekvenser beslutet får i familjernas vardag.

Syftet med denna studie är att undersöka vårdnadshavares och ungdomars erfarenheter av vårdnadsöverflyttning i familjer där den unge tidigare varit familjehemsplacerad. Mer specifikt vill vi undersöka relationella aspekter och huruvida relationerna inom de berörda familjerna förändras. Sammantaget består vårt empiriska material av: 32 domar från tingsrätterna i Göteborg, Borås, Skaraborg och Uddevalla. Utöver enbart använda domarna som ett sätt att hitta intervjupersoner gjordes en innehållsanalys av innehållet i domarna. 12 intervjuer med vårdnadshavare. 11 intervjuer med ungdomar i åldrarna 14 till 19 år.

Utifrån de domar vi studerat och vårt intervjumaterial kan vi konstatera att de ärenden vi kommit i kontakt med karaktäriserades av stabilitet redan innan vårdnadsöverflyttningen genomfördes. Det är därför svårt att dra slutsatsen att vårdnadsöverflyttningen i sig skapat stabilitet och kontinuitet. Barnen i vår studie hade bott länge i familjehemmet och de intervjuade ungdomarna säger att de redan långt innan beslutet om vårdnadsöverflyttning fattades kände sig säkra på att få bo kvar. Khoo & Skoog (2012, 2015) menar att instabilitet i den sociala barnavården inte kan förstås som enstaka händelser, utan som en lång kedja av omständigheter.

Våra resultat understryker vikten av att se barns delaktighet i beslut som rör deras tillvaro som en process. Med tanke på att beslut om vårdnadsöverflyttning, till skillnad från beslut om omedelbara omhändertaganden, grundas på överväganden som växt fram över tid, borde det finnas möjlighet att göra barn och ungdomar blir mer delaktiga i processen. Information om vad ett beslut om vårdnadsöverflyttning innebär behöver också förmedlas vid flera tillfällen och involveras i samtalen om hur vardagslivet ser ut och tankar om framtiden.